

УДК 378.147:63:378.6

Ільченко А.М.

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

А Висвітлюються теоретико-методологічні засади особистісно зорієнтованої технології навчання у вищій школі, пропонуються практичні рекомендації впровадження даної технології при викладанні соціально-гуманітарних дисциплін у процесі підготовки фахівців аграрної сфери.

Ключові слова: вища освіта, якість освіти, навчання, особистість, особистісно зорієнтована технологія.

Постановка проблеми. У сучасних умовах активної євроінтеграції України та реформ актуальності набувають питання модернізації й удосконалення вищої освіти, підвищення якості навчально-виховного процесу. Основними завданнями залишаються: виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, творчого культурного потенціалу, постачання народному господарству кваліфікованих спеціалістів. Вирішення цих завдань стає можливим завдяки впровадженню нових підходів до планування й організації навчального процесу у ВНЗ, покращанню методичного й матеріально-технічного забезпечення навчальних дисциплін, зокрема й соціально-гуманітарного циклу. Саме тому у ВНЗ України інтенсивно впроваджуються інноваційні освітні технології.

Педагогічні інноваційні технології – це якісно нова сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, що привносить суттєві зміни в результат навчально-виховного процесу, визначає найраціональніші й ефективні способи досягнення кінцевих освітньо-культурних цілей [5]. Дані технології зорієнтовані на чітко окреслену мету, принципи, методи й прийоми оптимізації освітнього процесу. Важливе місце серед них займає особистісно зорієнтована технологія навчання, що визначена провідною парадигмою реформування й удосконалення сучасної освіти. Тому проблема її впровадження у ВНЗ залишається актуальною.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад особистісно зорієнтованої технології навчання і практичних аспектів упровадження даної технології в процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін в аграрних ВНЗ.

Аналіз досліджень і публікацій. Психолого-педагогічні аспекти особистісно зорієнтованої технології навчання досліджували відомі науковці

сучасності: К. Абульханова-Славська, О. Асмолов, Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, В. Давидов, В. Моляко, А. Петровський, В. Рибалка, В. Столін, В. Татенко, Т. Титаренко, І. Якиманська. Філософсько-педагогічні аспекти даної технології у вітчизняній педагогіці визначили С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Киричук, В. Кремень, С. Подмазін, О. Савченко та ін.

Науковцями розроблена парадигма особистісно зорієнтованої технології навчання, що складається з таких елементів: особистісно зорієнтований підхід у навчанні (І. Якиманська), особистісно зорієнтований підхід у вихованні (І. Бех, Є. Бондаревська), філософсько-психологічне обґрунтування особистісно зорієнтованого підходу (С. Подмазін, В. Рибалко). Ними доведено, що особистісно зорієнтоване навчання сприяє вирішенню ключових проблем гуманізації освіти, підвищення престижу освіти, розвитку в особистості стійкого інтересу до пізнання, бажання та вміння самостійно навчатися.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою професійної підготовки молодого спеціаліста аграрного профілю в системі вищої освіти є навчання й виховання особистості, яка була б наділена не лише фаховими знаннями й вмінням, але й могла б самостійно вирішувати складні політичні, економічні, соціальні, культурні та інші проблеми сучасного суспільства. Тому визначальне місце в навчально-виховному процесі аграрних ВНЗ відводиться, окрім фахових дисциплін, дисциплінам соціально-гуманітарного циклу.

Зміст соціально-гуманітарних дисциплін ґрунтується на основних принципах системного підходу, відображаючи основні вимоги типової програми аграрного ВНЗ. У перші роки навчання в аграрному ВНЗ студенти оволодівають теоретичними знаннями з даних наук і розвивають уміння засто-

совувати набуті знання у майбутній професійній діяльності, у них розвивається пізнавальна діяльність, формується психолого-педагогічна культура як складова частини високого рівня професіоналізму майбутніх спеціалістів і виховання потреби в особистісному розвитку. Саме особистісно зорієнтована технологія навчання й дозволяє вирішити ці завдання.

Особистісно зорієнтована технологія навчання – це процес утвердження особистості як вищої цінності буття, що можливий за умови пробудження в особистості потреб у самореалізації та самовдосконаленні. Центром навчання є особистість, її самобутність, самоцінність [3]. Суть даної технології полягає у формуванні суб'єкт-суб'єктивних стосунків у педагогічному процесі на основі використання суб'єктивного досвіду кожної особистості й поваги до неї [1].

Об'єктивною метою впровадження особистісно зорієнтованої технології є процес психолого-педагогічної допомоги людині в становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвому самовизначенні; створення умов для виховання і навчання моральної, спрямованої на самовдосконалення особистості.

Виходячи з вищесказаного, завданнями особистісно зорієнтованого підходу в навчанні є: розкриття та розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей кожної особистості; максимальний вияв, ініціювання, використання індивідуального (суб'єктивного) досвіду; допомога особистості у пізнанні себе, самовизначенні та самореалізації, уникнення формування попередньо заданих якостей; формування культури життєдіяльності, що дає змогу продуктивно вибудовувати власне життя, правильно визначати його лінію [2].

Як зауважує В.В. Бучківська, реалізація особистісно зорієнтованого підходу можлива за таких умов:

- психологічні: розвивати рефлексію студентів, уміння осмислювати й оцінювати власні вчинки, прогнозувати їх наслідки; узгоджувати власні бажання, цілі та засоби їх досягнення; створювати умови для вільного вибору виду діяльності та способів досягнення мети; формувати розуміння відповідальності за власний вибір;

- методичні: гармонізувати бажання й цілі виховання, навчання з його можливостями й вимогами; забезпечувати особистий контакт студента і викладача на основі утвердження людської гідності, поваги, відповідальності; культивувати діалогічні форми педагогічної взаємодії, обмін думками, дискусії, обґрунтування позицій; спонукати до взаємодії з людьми в різних видах діяльності;

- професійно-педагогічні: розвивати емпатію як визначальну якість педагога, що забезпечує особистісно зорієнтоване навчання та виховання; вміння співчувати, співпереживати, виявляти доброзичливість, бачити в кожній особистості неповторну індивідуальність і, спираючись на її емоційну сферу, розвивати гуманістичні почуття; створювати ситуації особистісного вибору, довіри, успіху, творчості; здійснювати діяльність у багато варіативних гнучких формах, які відповідають ви-

ковим особливостям та особливостями соціального, а також освітнього середовища [2].

Навчально-виховний процес, що базується на особистісно зорієнтованому підході, вимагає від усіх учасників дотримання певних принципів:

- значущості іншої людини, її самоцінності й неповторності;

- пробудження самоусвідомлення (позитивних якостей, недоліків тощо), що сприяє формуванню нових перспектив;

- продукування моральних знань, сутність якого полягає в тому, що освітнє середовище повинно бути організовано так, щоб усі знання, набуті в процесі навчання, реалізувалися в практичному досвіді;

- забезпечення свободи вибору, оскільки неповторність, особливість тієї чи іншої особистості виявляються саме в її виборі: вибору видів, темпу, середовища діяльності, джерел інформації тощо;

- особистісного впливу педагога, який впливає на формування особистості системою власних цінностей, світоглядом, характером, звичками, способом спілкування [2].

Особистісно зорієнтована технологія навчання складається з особистісно зорієнтованих ситуацій, опинившись у яких, людина повинна шукати сенс, пристосувати їх до своїх інтересів, повинна створити образ чи модель свого життя, обрати творчий момент, дати критичну оцінку [4]. Для вирішення такого завдання недостатньо наявних знань, потрібні пізнавальні пошуки.

Отже, особистісно зорієнтоване навчання забезпечує перетворення студента з пасивного спостерігача, який засвоює знання та досвід, на активного співрозмовника та співробітника, суб'єкта навчально-виховної діяльності, продуктивної праці.

У процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін викладач, який організовує навчання з урахуванням основних принципів і умов особистісно зорієнтованої технології навчання, повинен:

- використовувати різноманітні методи і форми організації навчальної діяльності, що дозволить розкрити суб'єктний досвід студентів;

- створювати атмосферу зацікавленості кожного студента;

- стимулювати студентів до висловлювань, використання різних способів виконання завдань, право на помилку одержання неправильних відповідей;

- використовувати на заняттях опорні схеми, мультимедійні презентації, що дозволяє студентам вибрати найзначущі для них види та форми навчального змісту;

- організовувати навчально-виховний процес та оцінювати діяльність студентів за кредитно-модульною системою навчання, що забезпечує суттєву демократизацію навчального процесу;

- створювати умови для зміни ролі студента в навчанні шляхом перетворення його з об'єкта в суб'єкт даного процесу, надавати навчально-виховному процесу необхідної гнучкості;

- сприяти запровадженню принципу індивідуалізації навчання, що дозволяє акцентувати увагу не лише на формуванні знань, умінь і навичок, а й на розвитку в студентській молоді культурних потреб

і творчих здібностей, що нині відповідає вимогам інтеграції України в європейське співтовариство;

– заохочувати намагання студентів знаходити власний спосіб виконання завдань, аналізувати способи роботи інших студентів на заняттях, обирати й використовувати найраціональніші;

– створювати на заняттях педагогічні ситуації спілкування, що дає можливість кожному студенту виявити ініціативу, самостійність, вибірковість у способах роботи;

– створювати ситуації для природного самовираження особистості;

– враховувати інтереси, можливості, рівень засвоєння навчального матеріалу кожного студента при видачі завдань для самостійної та індивідуальної роботи.

Проведений науково-теоретичний аналіз методологічних основ особистісно зорієнтованої технології навчання показав, що сутнісним елементом, ядром такого навчання є перетворення студента із об'єкта навчально-виховного процесу на його суб'єкт. Умова такого перетворення – певні внутрішні позиції викладача, а саме: справжній інтерес і повага до особистості студента як до неповторного та перспективного; порівняння розвитку особистості не з іншими особистостями, а з попереднім її рівнем; позитивно-емоційне сприйняття педагогічного процесу; спонукання до рефлексії тощо.

Пропонуємо практичні рекомендації та пропозиції щодо впровадження особистісно зорієнтованої технології навчання в освітній процес ВНЗ:

– враховувати індивідуальні особливості студентів, такі як: темперамент, якість нервової системи, особливості домінуючої модальності, розвитку тощо, пов'язувати їх із навчальним процесом;

– визнавати, що кожен студент розвивається у власному темпі й має індивідуальні здібності і можливості;

– використовувати знання індивідуальних особливостей студентів для планування навчальних завдань, очікуваних навчальних результатів;

– організовувати інноваційне освітнє середовище, враховуючи мету і завдання сучасної вищої школи;

– використовувати різні форми навчання (робота в малих групах, робота в парах, ситуації на створення можливостей для самовизначення, завдання, зорієнтовані на спільний розвиток студентів, завдання на організацію спільної роботи, які спрямовані на розвиток намірів змінити себе тощо) для застосування індивідуального підходу;

– приймати рішення стосовно виконання навчальних завдань не лише за рекомендаціями державних навчальних програм, а й на основі спостережень за студентами та їхньої оцінки;

– володіти та використовувати навички спостереження для моніторингу індивідуального прогресу кожного студента;

– створювати позитивну навчальну атмосферу, в основі якої лежать цінності та принципи демократії;

– заохочувати до навчання, під час якого студенти навчаються на засадах співпраці та самоуправління.

Практика показує, що особистісно зорієнтована технологія підсилює гуманістичну спрямованість навчально-виховного процесу, основними цілями якого залишаються якісна професійна підготовка, формування гармонійно розвиненої особистості з урахуванням індивідуально-особистісних здібностей і властивостей; поряд із інтеріоризацією важливого значення набувають персонілізація, прагнення до самоактуалізації, самореалізації та інші внутрішні механізми індивідуального саморозвитку молодшої людини.

Висновки. Упровадження особистісно зорієнтованої освітньої технології в процесі викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу в аграрних ВНЗ обґрунтоване змістом сучасного етапу формування національної системи освіти, характером майбутньої професійної діяльності студентів. Таке навчання сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу, вихованню духовно багатой, національно свідомої особистості українського громадянина, суб'єкта повноцінної суспільної життєдіяльності.

Подальші дослідження передбачаються у напрямі вивчення впливу інноваційних технологій, форм, методів викладання у ВНЗ на особистісний розвиток студентської молоді та якість професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Болюбаш, Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – Київ : ВВП «КОМПАС», 1997. – 64 с.
2. Бучківська, В. В. Сутність особистісно-орієнтованого підходу в педагогічній теорії // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка / В. В. Бучківська. – Тернопіль, 2002. – № 9. – С. 142–146.
3. Кузьмінський, А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / Анатолій Іванович Кузьмінський. – Київ : Знання, 2005. – 486 с.
4. Мартиненко, С. М. Загальна педагогіка : навч. посіб. / С. М. Мартиненко, Л. Л. Хоружа. – Київ : МАУП, 2002. – С. 151–159.
5. Ягупов, В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – Київ : Либідь, 2002. – 560 с.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції : 02.03.2015

Ильченко А. М. Личностно ориентированная технология обучения социально-гуманитарных дисциплин у вузах.

А Освещаются теоретико-методологические основы личностно ориентированной технологии обучения в высших учебных заведениях, предлагаются практические рекомендации внедрения данной технологии при преподавании социально-гуманитарных дисциплин в процессе подготовки специалистов аграрной сферы.

Ключевые слова: высшее образование, качество образования, обучение, личность, личностно ориентированная технология.

Ichenko A.M. The personality oriented technology in teaching of social and humanities in higher educational establishments.

S The theory and methodology of personality oriented learning technologies in higher education are described in the article. The practical advice to the implementation of such technology in teaching of social and humanities in the preparation of students for the Agrarian field are offered.

Key words: higher education, quality of education, training, personality, personality oriented technology.